

שירת אבריי

פ"מ ג'וסאי

יהודי קראלה, או יהודי קוצ'ין כפי שהם מכונים לרוב,¹ יש להם שירי-עם המושרים כפי הנשים בחגיגות נישואין, בריתות וכחגים דתיים חשובים. השירים הם בלשון מאלאיאלאם,² כפי שהיא מדוברת כפי היהודים.³ שירים אלה לא נשתמרו בדפוס,⁴ אלא עברו בעל-פה, ואפשר שבתהליך זה אבדו כמה מן השירים העתיקים יותר.

- 1 קראלה, מדינה קטנה בקצה הדרומי-מערבי של הודו, נוסדה ב-1956 מצירוף הנסיכויות קוצ'ין וטראבנקור עם שטח מאלאבאר, שנשלט על ידי בריטניה והיה קודם לכן ממלכת הזאמורין מקאליקוט. זהו החלק המאוכלס בצפיפות הגדולה ביותר בהודו, ובו שמונה-עשר מיליון אנשים בשטח בן 15,002 מילין מרובעים. כשישים אחוז מהאוכלוסים הם הינדים, עשרים וחמישה אחוזים הינם נוצרים וחמישה-עשר אחוז מוסלמים. היהודים מהווים קהילה זעירה, שמנתה 3,000 נפש לפני ראשית ההגירה לישראל בשנות החמישים, ומאו נצטמקה לפחות ממאה. לפי המסורת, היו היהודים בעבר קהילה גדולה, בעלת אמצעים, שחיתה סביב קראנגאנור, ונודעה ליוונים הקדמונים ולרומאים בשם מוזירים. סנט תומאס, מתלמידי ישו, ביקר אצלם בשנת 56 לספירה והטביל אחדים לנצרות (ראה: George Woodcock, *Kerala*, London 1967, pp. 25-110, 33, 34). שליט קראלה, שהעניק לו זכויות נסיכים (שם, עמ' 120-129, וכן: M.G. Narayanan, *Cultural Symbiosis in Kerala*, Trivandrum 1972, pp. 23-30, 79-82; Elankulam kunjani Pillai, *Symbiosis in Kerala History*, Trivandrum 1970, pp. 377-388) המוסלמים והפורטוגאליים, נטשו את קראנגאנור והתיישבו בחלקים אחרים של מדינת קוצ'ין. לרבות העיר קוצ'ין, לרבות העיר קוצ'ין, שבה הם חיו מן המאה השש-עשרה. הם מחולקים לשתי קבוצות: היהודים הלבנים, או 'הפאראדסים' (זרים), והיהודים השחורים, או המאלאבארים. הטענה שהיהודים השחורים הם צאצאים של עבדים משוחררים ושל גרים מקהילות אחרות, בעוד היהודים הלבנים הם מהגרים זרים, אינה מבוססת, כיון שאף במאה השבע-עשרה היו בקהילה הפאראדסית יהודים שאינם-לבנים מקראנגאנור (ראה: Moses Pereira DePaiva, *Saga of the Jews of Cochin*, Cochin 1968), כשם שהיו זרים בקהילה המאלאבארית (ראה הלן). אפשר שהחלוקה היתה מבוססת בראשיתה על שיקולים כלכליים, העבדים והגרים התבוללו בין העניים, בעוד המהגרים העשירים שבאו מאוחר יותר הצטרפו לאצולה העשירה. רוב המחברים המוקדמים, לרבות הדפאיכה, קיבלו את הגרסה שנמסרה להם מפי היהודים הלבנים, העשירים ורבי-ההשפעה שאיחדו אותם, וכך נתבססה ההשקפה שאכן הם 'מיוחסים' בעוד שהיתר הם 'משוחררים'. יתכן שטבלאות-הנחושת, שבהן חרוט המאורע המלכותי הקדום, נעשו רכוש הקהילה הפאראדסית, כאשר משפחות אצילות מקראנגאנור הצטרפו אליה כבואן לקוצ'ין. זו השפה המדוברת כפי אנשי קראלה. היא גזורה מטאמילית וקרובה לה מאוד.
- 2 היהודים דוברים שפת מאלאיאלאם השונה מזו שבפי קהילות אחרות. זו היהודית היא תערובת של מאלאיאלאם עם טאמילית, עברית, ספרדית, הולאנדית וביטויים מיוחדים, הנפוצים בקרב היהודים בלבד. א"י סימון מתאר אותה כמין יידיש-מאלאבארית (ראה: A.I. Simon, *The Songs of the Jews of Cochin and Their Historical Significance*, Cochin 1947, p. 4).
- 3 דיאלקטיים בולטים נמצאים גם במאלאיאלאמית המדוברת כפי המוסלמים. בעיקר אלה מצפון קראלה. בקצה, כל קבוצה דתית או מחוזית בקראלה דוברת שפה בעלת ייחוד משלה.

השירים הנותנים נמצאים בכמה מחברות כתובות ביד, שנשתמרו אצל נשים זקנות.⁵ מחבריהם או מועד חיבורם של שירים מעטים מתוכם ידועים, ואילו רוב השירים איננו יכולים לקבוע מי חיברם או מתי נתחברו. הן הלשון והן הסגנון מעידים, שהם נתחברו בידי אנשים שחיו בתקופות שונות. שירים המכילים שפע של מילים וביטויים בלשון טאמיל זמנם המשוער הוא קודם המאה השלוש-עשרה, כאשר לשון מאלאיאלאם טרם נגמלה מהשפעות הטאמילית.⁶ מחקר יסודי של שירים אלה יסייע בהבנת התקופות השונות של חיבורם, בהכרת הזריות שבלהג היהודי של לשון זו, בהכרת המנהגים של יהודי קוצ'ין בעבר ושל חיי התרבות הכפולה שלהם, שהיה בהם צירוף של השתלבות ושל בידוד ביחס לחברה שבקרבה הם חיו, וכן בהתוודעות עם אגדות שנשתכחו זה מכבר. כדוגמה לכך אנו מגישים לקוראנו את שירת אבריי.

השיר מספר על אודות אדם בשם אבריי⁷ מירושלים, המגיע לקראלה דרך ים סוף. האיש הוא 'אריבאלן', שפירושו המילולי הוא אדם שצבר דעת, או 'מלומד'. על-כן קיים פיתוי לפרש את השם כמלומד בחוק (התורה), כיוון שיהודי קוצ'ין חלקו תמיד כבוד רב לתורה והעריצו את יודעיה. אולם במקומות אחרים מצורף תואר זה למלך אחשוורוש, ליעקב, למשה וכיוצא בהם. משום כך דומה, שזהו תואר כבוד לאישיות חשובה. תואר מעניין אחר שהוענק לאבריי הוא 'מוליארו'. זוהי צורה משובשת של המלה 'מודאליאר', תואר שהעניק הראג'ה במאה השש-עשרה למנהיג יהודי קוצ'ין, אושר אחר-כך על-ידי החברה ההולאנדית של מזרח הודו ובוטל לבסוף על-ידי הבריטים בתחילת המאה התשע-עשרה.⁸ אבל השם אבריי אינו כלול ברשימת המודאליארים הרשמיים. יתכן אפוא שתואר זה שימש בפי היהודים כמונח כולל להוקרה.⁹

4 סימון פירסם אחדים מהם במקורם, ללא תרגום, במונוגרפיה (ראה — סימון, לעיל, הערה 3).
5 19 מחברות ובהן כ-300 שירים נאספו עד כה, אחת-עשרה בידי גב' שירלי איזנברג מירושלים (סריית S), שבע בידי גב' ברברה ג'ונסון מאוניברסיטת מאסאצ'וסטס (סריית B), ואחת בידי פרופ' ג'וסאי (סריית J). השירים מתורגמים עתה לאנגלית בצירוף הערות בידי פרופ' ג'וסאי והם סווגו על-פי התמות: לשירים היסטוריים, תנכיים, שירי-כלולות ואחרים.

6 ג'ורג' וודקוק (הערה 1, לעיל), עמ' 68-69, 205.

7 אבריי = אפרים?

8 P.S. Velayudhan et al (eds.), *Commemoration Volume, Cochin Synagogue Quatercentenary Celebrations*, Ernakulam 1971. המודאליאר היתה לו סמכות לשיפוט אזרחי ופלילי בקהילתו, הראג'ה שמר לעצמו את הזכות לדון עבירות חמורות. התואר מודאליאר לא עבר בירושה והוענק לסוחרים עשירים מקרב הקהילה הפאראדסית, שהיתה להם השפעה גדולה על הראג'ה ואצל המושלים ההולאנדים בקראלה. המאלאבארים הסתייגו כנראה מהדרך שבה ניצלו כמה מודאליארים את הכוח שהוענק להם, בקובעם שיש ליטול רשות מהם כדי לערוך חתונות, בריתות וכד' ותמורתה יש לתת להם עגל. היו מקרים שהמאלאבארים סירבו לקבל את מרות המודאליאר בעניינים אלה, והוא ניסה לממש את זכותו החוקית. יצירין, שהמוסלמים בקראלה מכנים בשם 'מוסאליאר' מורים לערבית או לדת המוסלמית.

9 כמעט כל שם המופיע בשירים אלה מצורף אליו תואר כגון: משיח ראג'ה = מלך המשיח; אברהם אבינו; צ'וטאר מרדי = מרדי היהודי; פוניאואלאן בועז = בועז הקדוש; משה רבנו; שלמה המלך.

אבריי נוטל רשות וברכה מה'ואוה'¹⁰ שלו, אביו, טרם צאתו למסע, שמטרתו לבקר ולראות את מאלאנאד.¹¹ ביטוי דומה מצוי בשירי-חַתונה קדומים של הנוצרים מקאנה שבקראלה,¹² שירים הדומים להפליא לאלה של היהודים.

אבריי נוסע מירושלים דרך 'מצרי' (היא מצרים) אל 'נמוני'¹³ הרחוקה מאוד. אולי הכוונה היא לתימן. תימן, ליתר דיוק עדן, היתה תחנת-ביניים חשובה לאוניות שהצטיידו בה בדרכן להודו.¹⁴ ראוי לציין, כי בקרב היהודים המאלאבארים השרישה המסורת שמוצא אבותיהם מתימן, ויש קווי-דמיון בולטים בין מנהגים הנוהגים בקרב יהודי תימן והיהודים המאלאבארים.

מקום הדומה במקצת לנמוני הוא אומנס שבחוף אפריקה, הנזכר על ידי סטראבון¹⁵ והשוכן מדרום לברניקה. דרך-מסחר יבשתית הובילה מירושלים דרך פטרה אל מואוס הורמוס ומשם לברניקה. אפשר היה להגיע אליה אף באונייה ממפרץ סואץ דרך תעלת טראג'אן,¹⁶ אך לא היה זה נמל מבוסס כמו עדן.

בנמוני ביקש אבריי לצייד ספינה גדולה למסעו לקראלה. לשם כך הוא נזקק לשירותו של הנגר הטוב ביותר בארץ, וכשתמה המלאכה העניק לו מתנות 'צמיד ומשי'. הנוהג בקראלה עד לזמן האחרון היה, שהראג'ה המכבד אישים שהגיעו להישגים חשובים מעניק להם דורות כמו צמיד זהב, הידוע בשם 'זיירה סרינגנחאלה', ורדיד משי שזור זהב, הנקרא 'פאטו' או 'פונאטה'. הנטייה להוסיף גוון מקומי אף למאורעות שנתרחשו מחוץ לקראלה, כמו לסיפורי התנ"ך, בולט מאוד בשירים האלה.¹⁷ דבר זה מלמד עד כמה השתלבו יהודי קוצ'ין באוכלוסיה המקומית

10 זו המלה המשמט אצל היהודים לציון 'אב'. היא נגזרת מן המלה 'באבה' (סורית), שהנוצרים בקראלה משתמשים בה לציון 'אבינו שבשמים'. ובשירים העתיקים של הנוצרים יש לה אותן קונוטאציות של ואוה. בפי המוסלמים היא הפכה להיות 'באפה'. ההינדים אינם משתמשים אף לא בביטוי אחד מאלה, אלא במלה אצ'צה, הנוצרים משתמשים במלה 'אפה'. כיוצא בכך, יהודים ומוסלמים משתמשים במלה 'אומה' לציון אם, ואילו ההינדים והנוצרים ב'אמה'.

11 'מאלאנאד' — פירושה המילולי הוא 'ארץ ההר', כלומר קראלה, שהיא רצועת ארץ צרה בין רכסי-הרים במערב ובין הים הערבי. ל'מאלאבאר' ול'מאלאיאלאם' יש אותו משמע, ואף הן מציינות את קראלה.

12 הנוצרים מקראלה הם קהילה סגורה, הידועה גם בשם 'תקומבאגום' (הדרומיים), הם טוענים להיותם צאצאי שבעים ושתיים משפחות מממלכת יהודה (הדרומית), שהתנצרו עוד במאות הראשונות לספירה והיגרו לקראלה בשנת 345, בהנהגת תומאס מקאנה. ראה: Mathew Polcal, *The Canite Community*, Kottajan 1976, (Malayalam), p. 4

13 המלה המקורית במחברת היא 'נמני' אותה שינה מעתיק אחר ל'נמוני', בתוספת אמהות קריאה. יתכן שהיה כתוב 'טאמני', כיוון שהאותיות ט' ונ' בלשון מאלאיאלאם נראות זהות.

14 ראה: *The Periplus of the Erythrean Sea*, trans. by G.W.B. Huntingford, The Hakluyt Society, London, p. 102.

15 *Geography*, XVI, 4-14, trans. by H.L. Jones, Loeb Classical Library, 1917-1932.

16 *The Periplus of the Erythrean Sea*, p. 169.

17 למשל, יוסף שולח עגלה רתומה לשוורים להביא את אביו למצרים (J 1-2) רות, לפני לכתה לבית בעוה 'רצחה ולבשה לבן'. בדיוק כמו נערה מאלאיאלית (B 21'3) וכו'.

והתאזרחו ללא סייג במנהגים ובמוסכמות הנוהגים באזור. עם זאת הם שמרו על זהותם הנפרדת ועל יהודתם המהותית.

הספינה מושקת המימה, אבריי מזמין מתנדבים להצטרף אליו למסע, רבי אבארו¹⁸ בא, 'פוסע פנימה' והם מפליגים. במהלך המסע נראית הארץ 'העוינת', היא 'פורתו', והם נמלטים ממנה בפחד. גם את הזהות של מקום זה איננו יודעים, קרוב לודאי שזוהי פרס. הספינות שהפליגו לאורך חופי ערב נהגו להגיע לפרס, שהיתה ידועה גם ליוונים בשם פרסידוס, קודם שפנו אל עבר המזרח, לחוף הודו. אפשר שאבריי ראה ארץ זו כעוינת לו, כיוון שהיתה תחת מרות סוחרים מוסלמים, שהתנכלו תדיר לסוחרים יהודים. סמך לכך מצוי בשורות הבאות, ברמז על כך שהמסע של אבריי נערך, כפי הנראה, במאה החמש-עשרה או מאוחר יותר, כאשר המוסלמים הקימו מרכזים מסחריים לאורך חופי ערב ובהודו. בעוזבם את הארץ העוינת הם מפליגים ומגיעים לפאלור ובה הם פורקים את מטענם.

פאלור או פאלאיו, שהיא כיום עיירה קטנה בגבולות העיר צ'אבאקאד, היתה לפי המסורת היהודית אחד מארבעת הישובים היהודיים העתיקים בהודו,¹⁹ ובה פרח שוק הנודע עד היום בשם 'באזאר יוטה'. הקהילה בפאלור היתה כה רבת-אוכלוסין, עד כי חלק ממנה התיישב בקונאמקולאם, כמה קילומטרים מצפונה, שבה נראו עוד לפני זמן לא-רוב חורבות בית-כנסת עתיק.²⁰ מסורת מושרשת בקרב הנוצרים בקראלה, והנתמכת בראיה נסיבתית, טוענת שסנט תומאס, מתלמידי ישו, בא לפאלור בשנת 52 לספירה, אחרי שירד בקראנגאנור. אפשר שהוא נמשך למקום זה בשל מספרם הגדול של היהודים שם, כיוון שישו הטיל על תלמידיו להביא את דבריו תחילה לבני-ישראל, קודם שמטיפים אותם לגויים. המסורת הנוצרית מוסיפה, כי סנט תומאס הטביל לנצרות קבוצת יהודים וכן קבוצה גדולה יותר של בראהמינים מנאמבודירי. אגדה אחרת קושרת את פאלור עם דת יינא,²¹ ולפיה היו לחסידי דת זו מנזרים שם. אילאנגו אגידאל (במאה השנייה לספירה בקירוב), מחבר האפוס הטאמילי המפורסם 'תילאפאתי קאראם', התגורר באחד מהם. המנזר לנשים היה בלב חורשת עצי אלסטוניה. עץ זה, הקרוי בלשון מאלאיאלאם 'פאלה',²² מהווה משכן של רוחות רעות, לפי האמונה העממית. עלי-כן התייחס המון-העם אל הנזירות שבאותו מנזר

18 אבארו = אברהם.

19 הישובים האחרים היו בפולוט, מתאלה, ומאלי. דהפאיכה (לעיל, הערה 1) אומר שבעת ביקורו התגוררו במקום עשר משפחות יהודיות ולהן בית-כנסת משלהן.

20 מר אליאס מרדכי, יהודי מאלאבארי, עתה תושב ירושלים, סיפר לי כיצד לפני שנים אחדות בנוסעו בחשיכה קיבל מחסה בבית בקונאמקולאם. הוא ראה מאחוריו חורבות ומנורה בוערת מעליהן. סופר לו, שאלה הן חורבות בית-כנסת, ובעל הקרקעות נהג להדליק עליהן מנורה בכל ליל שבת. יתכן שאחד מספרי-התורה שנשמר בבית-הכנסת בפארור היה שייך תחילה לבית-כנסת זה ולא לבית-הכנסת שבקראנגאנור (ראה: דהפאיכה, לעיל, הערה 1).

21 דת הודית, שנוסדה בשנת 500 לפני הספירה, ובין עקרונותיה: הערצת חכמים ויחס טוב לבעלי-חיים.

22 ייתכן שהשם פאלור נגזר מן פאלה + אור (= מקום), המקום של עצי פאלה.

כאל מכשפות, העורכות פולחני כשפים, והתרחק מהחורשה, שהיתה בעיניו 'חורשה מקוללת'.

מסורות אלה ואחרות מלמדות, כי מקום זה היה נקודה מרכזית של תרבות ומסחר, דת ופילוסופיה, ועל-כן נמשכו אליה אבריי ואבארו, כמו סוחרים ונוסעים, תגרים ומסייגרים שקדמו להם. פאלור אינה נזכרת הרבה באגדות ובשירים, משום שהועם זוהרה כנראה נוכח התהילה המסנוורת של קראנגאנור, העיר רבת השמות,²³ שהיתה 'החנות הראשית של הודו',²⁴ ובה ניצב כנראה מקדשו של אוגוסטוס קיסר.²⁵

פאלור נזכרת בכמה שירים יהודיים, ויש משמעות לאזכורה. אחד השירים מספר על ציפור, המסמלת את היהודים; צייד (המסמל את הרודף) יורה בה במעופה; היא נפגעת, צונחת לקרקע, מתפתלת בייסורים, אולם מצליחה לחזור ולעוף על אף מכאוביה; היא נוחתת בפאלור, נחה מעט, וכיוון שאין לה מקום מרגוע, היא עפה משם ולבסוף מוצאת מחסה תחת 'מטרייה ירוקה משובצת יהלומים'. שיר זה נפוץ מאוד בקרב הנשים המאלאבאריות ואינו מושר בפי הפאראדסיות. רק שורות אחדות של שיר אחר, שבו מוזכרת פאלור, על פאליאת אצ'אן, האציל הפיאודאלי של צ'נאמאנגאלאם, שבה היתה מושבת יהודים — זכורות לפאראדסית קשישה, המתגוררת עתה בישראל.

נשוב לסיפורו של אבריי. הוא אמנם הגיע לפאלור ומכר בה את הסחורה שהביא, אך לא נשאר בה אלא 'נמלט בבהלה', כמעט כמו הציפור הנמלטת, כשאינה מוצאת מרגוע. מדוע נמלט אבריי בפחד מפאלור, כמו הציפור שלא מצאה מקום לקנן בו? מימים קדומים עד להתפוררות האימפריה של צ'רה²⁶ במאה האחת-עשרה היו היהודים הנכבדים בסוחרים שסחרו עם קראלה. אך עם עליית הזאמורין מקאליקוט, פגה השפעתם בהרבה, במיוחד במחוזות הצפוניים של מאלאבאר. יתר-על-כן, המוסלמים הקימו באותו זמן מרכזי-מסחר מתחרים לכל אורך החוף המערבי של הודו, והזאמורין העדיף אותם על פני היהודים. זה היה צפוי, כיוון שהאדמיראליים בצי באו מקרב משפחת מאראיקאר המוסלמית. היהודים נאלצו אפוא לנטוש את ישוביהם בצפון ולרדת דרומה, למקומות בטוחים יותר, כמו פאלור, בתחום שלטון הראג'ה של קוצ'ין, שעמו כבר קשרו היהודים קשרים טובים. אך לרוע מזלם של היהודים, מלכות הזאמורין החלה להרחיב את גבולותיה, ובסוף המאה החמש-עשרה הצליחה לספר אליה לא רק את פאלור כי אם גם שטחים מעבר לה, ואף להקים מרכז לירוש'העצר,

23 היה ידוע בתקופות קדומות בשמות רבים, כגון: מוסירים, מוריאקוד, שינגלי, תיאאוואנצ'יקולאם, ואנצ'י, מאדאי, מאל, מאקוטאי, קוטה, מוהודאיאפוראם, מאהאדווארפאטינאם, קודונגאלור ועוד.

24 ראה: Piny, *Natural History*, VI p. 26

25 Smith, *The Early History of India*, Oxford 1924, p. 124.

26 השושלת של צ'אמאן פרומאל, שמשלה על קראלה מראשית התקופה הנוצרית עד המאה האחת-עשרה.

ה'אראלפאד', בעיר טריקאנאקוטאם או טריקאנאמאטילאגאן,²⁷ סמוך לקראנגאנור. כל זה מסביר את תחושת אי-הביטחון שחשו הן אבריי והן הציפור בפאלור. מפאלור ממשיך אבריי לשיבושו, ובשומעם שאיש נשוא-פנים הגיע, נאספים אנשיה במזרח ומקדמים את פניו בחמימות. הוא מקים שם בית-כנסת. אחר-כך, בבקשו לזבוח צבי, הוא קורא: 'מי ילך ללכוד את הצבי?' אציל מקומי מכת נאיר²⁸ מצטרף אליו ואל רבי אבארו בציד הצבי. הצבי נלכד, מוט כסף נתקע בפיו, הוא נשחט והקורבן נערך.

חלק אחרון זה של השיר מציב שתי בעיות: זיהוי ארץ שיבושו והבנת המשמעות של קורבן הצבי.

היהודים, כידוע, חדלו להקריב קורבנות לאחר חורבן הבית השני; לפיכך זבח הצבי בידי אבריי לא היה קורבן, אלא חגיגה שנערכה על ידיו לכל אלה שסייעו לו בבניית בית-הכנסת. מנהג זה נוהג בקראלה אף היום. לפיכך המלה 'נרציה' הנזכרת בשיר, שבדרך-כלל מובנה קורבן, מציינת כאן חגיגה בלשון המיוחדת ליהודים.²⁹ ציד הצבי הינו בעל משמעות, שכן ספורט זה שמור למלכים, לנסיכים ולבני-אצולה. בספרות ובהיסטוריה של הודו מוזכרות הרכה דמויות מלכותיות העוסקות בו.³⁰ מוטיב הצבי מצוי גם בשירים במקורות אחרים, שבהם החתן מתואר כעסוק בהכנות לציד צבאים ואליו מצטרפת הכלה. זו ראייה לזכויות האצולה שהעניקו שליטי קראלה ליהודים. הצטרפות המנהיג המקומי לאבריי מעידה על כך, שהיהודי נתקבל כבן-אצולה. הכבוד שחלק האציל המקומי לאבריי ניתן קודם לכן, בצורה מפוארת יותר, על ידי צ'ראמאן פרומאל.³¹ מכאן יש להסיק, שכמו שיוסף רבן הגיע לקראנגאנור, הגיעו מנהיגים יהודיים אחרים לשובים אלה ונתכבדו על-ידי המושלים המקומיים, שרוממו אותם לדרגות חשובות. עובדה זו, הידועה אך מעט ממקורות אחרים, זוכה להארה ב'שירת אבריי', ומכאן חשיבותה הרבה של שירה זו.

עלינו עוד לזהות את ארץ שיבושו. מנהיג המקום הוא נאיר, וזהו הרמז האחד שבידינו. פאליאת אצ'אן, הידוע גם כפאליאת נאיר, היה התקיף בין המנהיגים והשליטים הפיאודאליים במחוז הדרומי של קראלה, שלא בשליטת זאמורין

27 ראה: Elankulam Kunjan Pillai, פירוש על השורה הארבעים של Koka Sandesh הנאירים, בעבר השבט הלוחם של קראלה, היו הינדים בני כת גבוהה. חלק מהמושלים, המנהיגים והאדונים במדינה היו נאירים.

29 בולטת בשירים הנטייה לתת למילים משמע שונה מהרגיל. למשל המלה 'קורוקאן', שכרגיל משמעה 'שותל', משמעה בפי היהודים שיר קצר. בשירים מצויות דוגמאות אחדות מסוג זה.

30 ב'ראמאיאנה', האפוס ההודי הגדול, מתואר הגיבור ראמה כאילו נתפתה ונמשך ממקום מנוחתו ביער על ידי צבי זהוב. גם וראראג'נדרה מלך צ'ולה (1063-1070) נמשך דרומה על ידי צבי חמקק. ראה: Travancore Archeological Series, pp. 87-158, במיוחד שורות 25-35. בדראמה המפורסמת 'סאקונטאלא' מאת קאלידאזה מתואר צבי, שבעקבותיו בא הגיבור למנוח ופוגש את סאקונטאלה.

31 ראה הערה 1 לעיל וכן מאמרה של ברברה ג'ונסון בחוברת זו.

מקאליקוט, ונאמנותו היתה נתונה לראג'ה של קוצ'ין. חלק מהמנהיגים שקדמו לו במשפחתו היו לפי הנוהג ראשי-ממשלה של הראג'ה והשאיירו חותם בל יימחה על התולדות של קראלה³² ושל יהודי קוצ'ין.³³ הארמון של פאליאת אצ'אן ומערכת הבניינים בסמוך לו עדיין קיימים בצ'נאמאנגאלאם, כמה קילומטרים מזרחית לקראנגאנור, שהיתה בירת הראג'ה מוילאראבאטאם, אחד המושלים שעלו לגדולה עם התפוררות האימפריה של צ'רה. מקום הארמון עדיין נשתמר במורדות הגבעה, הניצבת במקום שבו נשפכים שני יובלים של נהר פריאר. בראש הגבעה ניצב מקדש הינדי קדום; במורדות המזרחיים הסמוכים שוכנים בתי-העלמין היהודי והמוסלמי, המופרדים על-ידי גבול סמוי. למרגלות הגבעה, בצידה הצפוני, בקצה של רחוב ארוך למדי, נראה מסגד מוסלמי; בקצהו השני של הרחוב מצוי בית-הכנסת היהודי. בצד המזרחי של הרחוב התגוררו מוסלמים, ואילו בצדו המערבי – היהודים, וביניהם מפריד קו דמיוני. מאחורי בית-הכנסת מצויה כנסייה נוצרית עם חורבות הסמינר הישן 'יפי קוטה', שנבנה בידי הפורטוגאלים במאה ה-16. במקום זה נדפס הספר הראשון בלשון מאלאיאלאם. לוחות-אבן ועליהן כתב ואת'ורתו³⁴ העתיק נשתמרו בפנית חצר הכנסייה. מקומות-פולחן שונים אלה, השוכנים בכפיפה אחת באותה ככרת-ארץ, מראים שהיה זה מרכז פעיל ליהודים, לנוצרים, למוסלמים ולהינדים, ושהיה זה מקום חשוב דיו כדי למשוך את אבן באטוטה לבקר בו בשנת 1342. כאן הוא מצא אמיר שחלק כבוד למלך קילון.³⁵ לפיכך סביר הדבר, שלאחר מנוסתו הבהולה מפאלור נמשך אף אבריי למקום-מבטחים זה, שבו חיו אנשים מכל הדתות והגזעים בהסכמה וידידות. מקום זה נקרא בעבר צ'נוט, ואולי היהודים כינוהו בשם שיבושו. השיר מספר, שכאשר הגיע אבריי לשיבושו נאספו 'ואלאבאר', 'ניקאמאר' ואחרים, קידמו את פניו בכרכה ועזרו לו לפרוק את מטענו. אף כי אין פירושו של מילים מוזרות אלה ידוע היום, הן מצביעות כנראה על קבוצות של הינדים, יהודים, נוצרים ומוסלמים, שחיו באזור בהארמוניה שלמה ועסקו במקצועותיהם השונים בשלווה.

בנקודה זו ראוי לדון בקצרה בשני שירים אחרים על פאלור, שזכרו קודם. בשירים אלה, כמו בשירת אבריי, לא מוזכרות קראנגאנור או קוצ'ין, המהוללות לעיתים קרובות דווקא באגדות היהודים הלבנים. לעומת זאת השירים מקשרים, בהדגשה או ברמז, את פאלור עם צ'נאמאנגאלאם (ראה את תרגום השירים להלן). בשירת הציפור נאמר, שהציפור חסרת התוחלת עפה מפאלור ומוצאת מקלט ב'היכל ירוק... תחת מטרייה משובצת יהלומים'. תיאור זה הולם דווקא את צ'נאמאנגאלאם, שהיא מעין פרדס קוקוס רחב, יותר מאשר את קוצ'ין.

32 ראה: ג'ורג' וודקוק (לעיל, הערה 1) פרק 8, עמ' 160-174.

33 Walter J. Fischel in P.S. Velayudhan et al (eds.), *Commemoration Volume, Cochin Synagogue*, Ernakulam 1971.

34 כתב טאמילי עתיק.

35 וודקוק (לעיל, הערה 1), עמ' 126.

קטע השיר הזכור לאשה פאראדסית, ששמעה אותו מאמה, מזכיר את פאלור ואת פאליאת אצ'אן. יצויין כי 'שירת אבריי' נמצאה בפנקסים מאלאבאריים בלבד, בעוד ש'שיר הציפור' נמצא אמנם בפנקס פאראדסי, אולם הוא אינו מושר אלא בפי היהודים המאלאבאריים. אגדת אבריי היא מעיקרה אגדה של היהודים ה'שחורים'. שתי מערכות אלה של אגדות: האחת על קראנגאנור, יוסף רבן וקוצ'ין, שהיא מופרת ונפוצה; האחרת על פאלור, אבריי וצ'נאמאנגאלאם, שהיא פחות ידועה ונפוצה, עשויות בצירופן יחד בפרספקטיבה נאותה למסור לנו סיפור מלא ומאוזן יותר על יהודי קראלה, מכפי שסופר עד כה. בעוד חלק גדול של יהודי קראנגאנור, לרבות מרבית המשפחות האצילות, היגר לעבר קוצ'ין ומקומות סמוכים, היגרו היהודים מפאלור, לרבות משפחות אמידות, לעבר צ'נאמאנגאלאם ופארור.³⁶ כשנעשתה קוצ'ין למרכז מסחרי ראשי, הגיע אליה זרם קבוע של יהודים בהירי-עור מן המערב. במהרה רבו מהגרים יהודים אלה במספרם מבני הקבוצה המקורית מקראנגאנור, עד ששינו לחלוטין את הגוון והאופי של הקהילה, וכתוצאה מכך כונו פאראדסים או יהודים לבנים. אמנם יסודות חדשים כמו אבריי ואבארו הגיעו גם לקהילה של היהודים השחורים, אולם הם היו מעטים מדי ומבודדים אלה מאלה, כך שיכלו להיטמע בנקל בקהילה מבלי להשפיע על טבעה המקורי. אף אחת מן המשפחות של היהודים הלבנים בהווה אינה טוענת להיותה צאצא ישיר של יוסף רבן מקראנגאנור, אבל אפשר שכמה מן המשפחות האמידות של צ'נאמאנגאלאם ופארור הן מצאצאי רבי אבארו ואריבאלן אבריי מירושלים.

נזכר לעיל הדמיון הבולט בין מנהגי היהודים המאלאבאריים ובין אלו של התימנים, ואמנם אפשר שאבות היהודים המאלאבאריים באו מתימן, אבל אין להניח שדמיון זה נובע מהגירות מקריות של מלומדים וקדושים לקוצ'ין, כמו רבי אבארו ונחמיה מוטה.³⁷

אנו ערים לכך, שאין לייחס חשיבות רבה מדי לאגדות בבואנו לעסוק בהיסטוריה של קהילה, אבל גם היסטוריונים דייקנים ביותר לא יכחישו, שמשקע של אמת אכן אצור באגדות.

36 דהפאיבה מתאר את היהודים בצ'נאמאנגאלאם ובפארור כ'בעלי אמצעים'. (ראה לעיל, הערה 1).

37 המשורר המקובל מתימן, שנפטר ב-1616 ונקבר בכיתת-עלמין מאלאבארי בקוצ'ין. קברו מהווה גם היום מוקד עלייה לרגל לאנשים בני כל הכיתות והדתות. סיפורים רבים סופרו על הכוחות המופלאים של קדוש יהודי זה. לכתובת על מצבתו, ראה: David S. Sasson, *Ohel David*, London 1932, 2, p. 547

שירת אבריי

ברכת שלומים מירושלים הביא
 המלומד אבריי
 מאת אוהבו 'ואוה',¹ שעודנו חי,
 רשות לצאת ביקש
 מוליאריו אבריי.²
 'ואוה, לילך לראות את מאלנאד,³ תנני'
 'יותר מכל, זכור, להיות בשלום,⁴ בני'.
 בואכה מצרים, הרחק בנמוני,⁵
 עלה בספינה רבת-הוד⁶
 ולמאלנאד הפליג בטוחות.

ספינה שומה עלינו לבנות
 אכן ספינה גדולה תיבנה'.
 בא הטוב בנגרים על פני האדמה;
 ותחל המלאכה, והאחסון והטעינה,
 ותכל בעזרתו מלאכת הספינה.
 ואשכר מן המשי והצמיד לך⁷ ניתן.
 'מי לרדת עמדי בספינה יחפוץ?
 זה רב אבארו העולה מן החוף.
 המלומד בעצמו בא ונכנס מן החוף.
 הספינה היתה מפליגה אסופת מפרשים
 כאשר נראתה ארץ פורתוי⁸ העוינת.
 אז נפחדים הם נמלטו
 והגיעו למפרץ פאלור,

השירים תורגמו מלשון מאלאיאלאם לאנגלית בידי פרופ' פ"מ ג'וסאי, ומן הנוסח האנגלי תורגמו לעברית בידי רות בלומרט.

- 1 אב
- 2 מודאליאר (ראה לעיל, הערה 8).
- 3 קראלה (ראה לעיל, הערה 12).
- 4 שלום, כך בנוסח האנגלי.
- 5 תימן?
- 6 כאן במקור מלה (מיניאמה) שמשמעה לא ברור.
- 7 לנגר, כך המנהג בקראלה (ראה לעיל, הערה 17).
- 8 כנראה פרס.

ויפרקו כל מטענם שהביאו עמם.
 ושוב נפחדים מאוד נמלטו
 ובאו לארץ שיבושו.
 בשומעם כי איש מלומד מאוד הגיע
 אף ה'ניקאמאר' וה'זאלאוואר'⁹, כולם התכנסו
 הושט (לו) יד מן הספינה לרדת.
 'שומה עלינו לבנות בית-כנסת' (הוא אמר)
 אכן ייבנה בית-כנסת נאדר
 סיקלו את הקרקע והניחו אבן-פינה,
 בא הטוב בנגרים על פני האדמה,
 ותחל המלאכה, והאחסון והטעינה
 ותכל בעזרתו בניית בית-הכנסת.
 רבי אבארו אמר את התפילות
 ואבריי המלומד נשא את הדרשה.¹⁰
 ותפעם רוח השומעים כולם.
 'קורבן שומה עלינו להביא
 אכן זבח גדול ייערך.
 נביא קורבן של צבי הנצוד
 מי לנו ילך את הצבי ללכוד?
 הנאיר!¹¹ ונערינו ושני האחרים.¹²
 נלכד הצבי, מוט כסף תחוב לפיו
 נשחט הצבי והזבח נערך.
 הללו, הללו, לעולם ועד הללו
 הוא האל ומלכותו נעלה.

9 שתי מילים שמשמען לא ברור.

10 'דרשה' – גם בנוסח האנגלי.

11 בעבר, שבט לוחם בקראלה (ראה לעיל, הערה 28).

12 אבריי ואבארו.

שירת הציפור

1 פרי וחלב אתנה, אה יה יה, לך, ציפורי הקטנה, אה יה יה. פרי הקוביל¹³ אנוכי, אה יה יה, אקטוף ולך אתן, תוכי, אה יה יה. בשרי לנו בשורה טובה, אה יה יה, אקטוף ולך אתן, תוכי, אה יה יה. וכה, היה היה, אה יה יה לא כך החלה הציפור¹⁴ (במסעה)? אה יה יה.

2 ראיתי את הציפור בבואה, אה יה יה, הלך הציד ולכדה, אה יה יה. פגועה מקלע הציד, אה יה יה, מתפתלת בכאב צנחה, אה יה יה. בעבור בצע פרי־קוביל, אה יה יה הסכת לאסון שאת הציפור פקד, אה יה יה פגועה מקלע הציד, אה יה יה איבדה הציפור את צבעה שלה.¹⁵ אה יה יה בחוף ים פאלור, אה יה יה, היא ראתה עצי פאלוקוטי, אה יה יה. בחוף ים פאלור, אה יה יה ירדה הציפור ותרחץ, אה יה יה מבקשת מנוח לכף־רגלה, אה יה יה ולא נמצאה פיסת־קרקע לה, אה יה יה. להיכל ירוק, אה יה יה תחת מטרייה משובצה יהלומים¹⁶, אה יה יה ברום הרים, אה יה יה עפה הציפור ותנח שם, אה יה יה.

13 גואבה.

14 הכוונה ליהודים.

15 את אופיה. כלומר, בגלל הרדיפות נאלצו יהודים לותר על כמה ממנהגי דתם.

16 הכוונה לצ'נאמאנגאלאם?

ציור מעל למשקוף, בכניסה לבית-הכנסת בצ'נאמאנגאלאם (תצלום משנת 1981)

שירת פאליאת אצ'אן

אמרו לי אתם העובדים, מי שם פוסע
עם תופים הולמים, מכים, מתופפים?
הן הוא פאנתיראצ'אן,¹⁷ עם נאירים ופמליה.

הן זה פאליאת אצ'אן, הנותן מתנות ותשורות
לכל הבאים עדין
ומאציל תארים לזרים

הן זה פאליאת אצ'אן הקוסם של פאלור¹⁸
הקומאראנאצ'אן¹⁹ של פאליאם
רק הוא יכול...

17 כינוי אחד לפאליאת אצ'אן.

18 לא ברור מה הקשר בין פאלור לפאליאת אצ'אן (שהיה מושל צ'נאמאנגאלאם).

ייתכן שזה רומז למסורת עתיקה, הקושרת את פאליאת אצ'אן עם פאלור.

ייתכן שזה זכר לטובה שהשפיעו אבותיו מפאלור על אבותיהם.

19 תואר אחר לפאליאת אצ'אן.